

УДК 338.124.4

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ НА КРИЗОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

А.А. Русакова, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на кризовий стан сільськогосподарських підприємств та поняття банкрутства підприємств.

Ключові слова: криза, кризовий стан, заробітна плата, банкрутство, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. Успішність економічної політики держави в цілому полягає у забезпеченні фінансової незалежності, платоспроможності базису економіки – окремих підприємств різних галузей економіки, форм власності. Проблема ймовірності банкрутства є важливою для значної кількості вітчизняних підприємств, які на фоні сталих, роками невіршених проблем, у тому числі пов'язаних з дієвістю фінансово-економічної системи країни, функціонують в умовах як світової, так і глибокої внутрішньодержавної економічної кризи, вкрай нестабільної політичної ситуації, недосконалої правового та податкового законодавства. Все це призводить до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які чітко прямують до банкрутства, що, на жаль, призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств. І це стає поширеним явищем [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло питань, пов'язаних з банкрутством підприємства ґрунтовано досліджували відомі, як зарубіжні науковці, такі як, Альтман Е., Лис Р., Таффлер А., Спрингейт Г., Грязнова А.Г., Іванова Г.П., Федотова М.А., Зайцева О.П., Сайфулін Р.С. і Кадиков Г.Г., так і вітчизняні науковці –

Бланк І.О., Базилінська О.Я., Колісник М.К., Подольська О.В., Терещенко О.О., Штангрет А.М. та ін. Дослідження проблем банкрутства також займаються й Войнаренко М., Гук О.В, Матвійчук А.В., Троц І.В., Шапурова О.О. та багато інших. Однак, достатньо фрагментарне висвітлення питань, присвячених саме проблемам банкрутства, а також важливість економічної сутності банкрутства підприємства для сталих ринкових відносин, підтверджують значущість цієї тематики і вимагає продовження дослідження

Постановка завдання. Метою статті є визначення внутрішніх та зовнішніх факторів, які спричиняють кризовий стан підприємств та можуть привести до його банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття банкрутства характеризується різними його видами. У законодавчій і фінансовій практиці виділяють наступні види банкрутства підприємств [2]:

1. Реальне банкрутство - характеризує повну нездатність підприємства відновити у майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність у силу реальних втрат використовуваного капіталу. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє такому підприємству здійснювати ефективну господарську діяльність у майбутньому періоді, внаслідок чого воно є банкрутом юридично [1].

2. Технічне банкрутство - характеризує стан неплатоспроможності підприємства, викликаний істотним простроченням його дебіторської заборгованості. При цьому розмір дебіторської заборгованості перевищує розмір кредиторської заборгованості підприємства, а сума його активів значно перевищує обсяг його фінансових зобов'язань. Технічне банкрутство при ефективному антикризовому управлінні підприємством, включаючи його санування, звичайно не призводить до юридичного його банкрутства [8].

3. Навмисне банкрутство - характеризує навмисне створення (чи збільшення) керівником чи власником підприємства його неплатоспроможності; нанесення ними економічного збитку підприємству в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове управління. Виявлені факти навмисного банкрутства переслідуються у кримінальному порядку [9].

4. Фіктивне банкрутство - характеризує свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань чи знижки із суми кредитної заборгованості. Такі дії також переслідуються у кримінальному порядку.

Передумови банкрутства різноманітні - це результат взаємодії численних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Їх можна класифікувати у такий спосіб.

Внутрішні фактори:

1. Дефіцит власного оборотного капіталу, як наслідок неефективної виробничо-комерційної діяльності чи неефективної інвестиційної політики.

2. Низький рівень техніки, технології й організації виробництва.

3. Зниження ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, його виробничої потужності і як наслідок - високий рівень собівартості, збитки, використання власного капіталу.

4. Створення наднормативних залишків незавершеного будівництва, незавершеного виробництва, виробничих запасів, готової продукції, у зв'язку з чим відбувається затоварення, сповільнюється оборотність капіталу й створюється його дефіцит. Це змушує підприємство залучати кредити, що може бути причиною його банкрутства.

5. Ненадійна клієнтура підприємства, яка розраховується із запізненням чи не розраховується зовсім через банкрутство, що змушує підприємство самому залазити в борги. Так зароджується ланцюгове банкрутство [3].

Відсутність збуту через низький рівень організації маркетингової діяльності по вивченню ринків збуту продукції, формуванню портфеля замовлень, підвищенню якості і конкурентоспроможності продукції, розроблення цінової політики.

Залучення позикових коштів в обіг підприємства на невигідних умовах, що призводить до збільшення фінансових витрат, зниженню рентабельності господарської діяльності і неспроможності до самофінансування.

Швидке і неконтрольоване розширення господарської діяльності, у результаті чого запаси, витрати і дебіторська заборгованість зростають швидше обсягу продажу. Звідси з'являється потреба у залученні короткострокових позикових коштів, що можуть перевищити чисті поточні активи (власний оборотний капітал). У результаті підприємство підпадає під контроль банків та інших кредиторів, у результаті може загрожувати банкрутство.

До зовнішніх факторів відносяться наступні:

1. Економічні: кризовий стан економіки країни, загальний спад виробництва, інфляція, нестабільність фінансової системи, ріст цін на ресурси, зміна кон'юнктури ринку, неплатоспроможність і банкрутство партнерів. Однією з причин неспроможності суб'єктів господарювання може бути неправильна фіскальна політика держави.

2. Політичні: політична нестабільність суспільства, зовнішньоекономічна політика держави, розриви економічних зв'язків, втрата ринків збуту, зміна умов експорту й імпорту, недосконалість законодавства у сфері господарського права, антимонопольної політики, підприємницької діяльності й інших проявів регулюючої функції держави.

3. Посилення міжнародної конкуренції у зв'язку із розвитком науково-технічного прогресу.

4. Демографічні: чисельність, склад народонаселення, рівень добробуту народу, культурний рівень суспільства, що визначають розмір та структуру потреб і платоспроможний попит населення на ті чи інші види товарів і послуг.

5. Неплатоспроможність пов'язана з недосконалим податковим законодавством, коли підприємство, отримавши від покупця кошти, повинне сплачувати податки. Виходить парадокс — невигідно бути законослухняним суб'єктом. Якщо заплатиш усі податки, не отримавши кошти від покупця, то станеш банкрутом, і навпаки, не заплатиш податків — можна сподіватися на їхню відстрочку чи прощення, але банкрутом не будеш [4].

Банкрутство є, як правило, наслідком спільної дії внутрішніх і зовнішніх факторів. У розвинутих країнах з ринковою економікою, стійкою економічною і політичною системою руйнування суб'єктів господарювання на 1/3 пов'язано із зовнішніми факторами і на 2/3 - із внутрішніми [5].

Банкрутство підприємства є фінальним етапом кризового стану підприємства, яке характеризується фіксацією негативних результатів фінансово-господарської діяльності в процесі просування в напрямку від тимчасової локальної до стабільної загальної неможливості виконувати свої зобов'язання. Важливим є розпізнавання ранніх симптомів кризового стану підприємства, постійний моніторинг сукупності показників діяльності підприємства, які здатні сигналізувати про приближення такого стану. Необхідність використовувати систему економічних індикаторів – таких показників діяльності підприємства, динаміка яких чітко відповідає негативним змінам в економічному розвитку підприємства, його економічної активності. Враховуючи

важливість саме ранній діагностики ймовірності банкрутства, можна навести наступну послідовність і склад груп симптомів банкрутства.

Перша група симптомів чітко характеризує уповільнення ділової активності підприємства: зменшення коефіцієнтів оборотності активів, заборгованостей, запасів, фондівіддачі; збільшення тривалості операційного циклу, оборотності капіталу, запасів, заборгованостей на фоні зменшення прибутку та рентабельності підприємства. Але погіршення цих показників є результатом несприятливої динаміки характеристик, які не дають поки що підстави розглядати поточний фінансовий стан підприємства як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при відсутності своєчасних дієвих заходів: відсутність стратегії розвитку підприємства; обмеженість джерел капітальних вкладень; недооцінка відновлення техніки і технології; неефективна амортизаційна політика; втрата позицій на ринку; неритмічна робота і змушені часті простої підприємства; відтік досвідчених співробітників.

Другу групу симптомів сигналізують вже про такий обсяг і вид заборгованості підприємства, що в найближчій перспективі обов'язково призведе до повної його неплатоспроможності. Фіксування наявності неплатоспроможності різних ступенів – поточної, критична або понад критична, сигналізує про фінансовий стан вже реального підприємства-боржника [6].

Вищезазначене вказує і на необхідність діагностування ймовірності банкрутства на самих ранніх стадіях неефективного функціонування підприємства, і на необхідність формування дієвої управлінської реакції на своєчасне розпізнання симптомів першої групи. Значення банкрутства підприємств в умовах сталих ринкових відносин важко переоцінити.

Так, основною умовою оздоровлення вітчизняної фінансово-економічної системи, засобом запобігання банкрутства є відновлення платоспроможності платників податків, які знаходяться на порозі банкрутства, запобігання ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності. Це забезпечує фінансове оздоровлення підприємств, збереження робочих місць, підвищення виробничого потенціалу, що покладено у базис важливіших напрямів реалізації економічної політики держави. Кризова ж економіка потребує дієвий механізм протидії, функціональним призначенням якого є відновлення платоспроможності підприємств-боржників, який містить у собі систему контролю, діагностики і, по можливості, захисту підприємств від ймовірного економічного краху

Таким чином, у законодавчій і фінансовій практиці існує декілька видів банкрутства підприємств. Банкрутство підприємств обумовлено різноманітними факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Не дивлячись на статистику розвинутих країн, у нашій країні значна частина банкрутств підприємств пов'язана із зовнішніми факторами.

Висновки. Підприємствам, з метою забезпечення власної економічної стабільності, як запоруки подальшого успішного функціонування, доцільно приділяти достатньо уваги прогнозуванню можливих загроз, діагностиці криз і кризових явищ та застосуванню системи раннього попереджування та реагування. Різні управлінські рішення можуть приводити до різних наслідків, тому криза повинна буди повністю контрольованим та керованим процесом з боку вищого керівництва. У цьому випадку все залежить від професіоналізму, мистецтва управління, характеру мотивації, розуміння причин, факторів та наслідків кризових ситуацій, а також відповідальності перед собою та оточуючими.

Інформаційні джерела

1. Варгіч С. Банкрутство і шляхи його подолання. // С. Варгіч, Д. Полозенко / Вісник НБУ. - 2016. - с. 59 - 65.

2. Войнаренко М.П. Формування системи попередження, прогнозування і подолання банкрутства промислових підприємств. / М.П. Войнаренко, І.В. Троц // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. –№4 (20). – С. 272-278. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>.
3. Гега П.Т. Деякі особливості банкрутства в Україні та недоліки правового регулювання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankrotam.net/ua/prints/article1/>.
4. Капустін В. В. Банкрутство: генезис, сутність і поняття в умовах сьогодення / В. В. Капустін // Порівняльно-аналітичне право. – № 3,2. – 2013. – С. 165–168.
5. Матвійчук А.О. Діагностика банкрутства підприємства / А.О. Матвійчук // Економіка України. — 2017. — № 4. — С. 20-28.
6. Петренко В.П. Механізм банкрутства підприємства / В.П. Петренко // Фінанси України. — 2016. — №2.— С.67—70.
7. Пластун О.Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі //О.Л. Пластун / Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 2. – С. 256– 261.
- 8.Третяк О.І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / О.І. Третяк // Фінанси України. —2017. — № 4. — С. 25—26.
9. Шапурова О. О. Політика антикризового управління при загрозі банкрутства / О. О. Шпурова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 147-154.

Науковий керівник: к.е.н., доцент Г.М. Рябенко